

Avelsprogram för gutefår

Giltig 2019.01.01 – 2028.12.31

Historik över rasen gutefår

Rasen gutefår har sitt ursprung bland de gotländska utegångsfår som utgjorde en särpräglad del av de ursprungliga svenska lantrasfåren med tidigare stor utbredning över landets södra och mellersta delar. De gotländska utegångsfåren tillhör gruppen nordiska kortsvansfår. På Gotland kallades i gångna tider de djur som bar horn ”behornade utegångsfår” eller ”hornfår (hånnlambi)”. Redan på 1920-talet köpte Edward Graelert ett 20-tal tackor och några baggar från besättningar med hornbärande får från Fårö och norra Gotland och fram till 1937 var detta den enda kända besättningen med hornfår. Samtidigt uppmärksammades den akut kritiska belägenheten för dessa hornbärande får av bl.a. Sven Ekman, Carl Fries, Nils Dahlbeck och Konrad Helsing. Konrad Helsing inköpte ett mindre antal djur av Graelert och från några andra besättningar på Gotland, där enstaka behornade djur påträffats. När Graelert upphörde med får på 1950-talet övertogs de sista djuren av Arvid Ohlsson. Dessförinnan hade djur även sålts till Skansen 1938. Antalet behornade utegångsfår i början av 1940-talet är inte känt, men kan med ledning av den kända livdjurshandeln uppskattas till minst ett 30-tal med 3-4 olika bagglinjer och kanske 15-20 tacklinjer. Utöver de kända besättningarna finns det anledning anta att enstaka behornade får även fanns spridda i andra besättningar på Gotland. Från denna ”urpopulation” gotländska behornade utegångsfår härstammar samtliga nu levande gutefår.

Rasnamnet gutefår tillkom 1974 med utgångspunkt från gute (=gotlänning) och Gotländskt UTEgångsfår. Samtidigt erkändes de behornade gotländska utegångsfåren officiellt som egen ras och betecknas i den officiella fårkontrollen med rasbeteckningen Pg.

Föreningen Gutefåret

Föreningen Gutefåret är sedan 1977 bevarandeorganisation för många av landets gutefårbesättningar. Föreningen bildades för att rädda gutefåret från utrotning och för att sprida information och kunskap om dessa för att säkra rasens framtid. Föreningen beslutade 2004 att inrätta gutefårens genbank för att långsiktigt bevara gutefårens genresurser, specifika lantrasegenskaper och bredast möjliga variation.

Identitetsmärkning och registrering av djur

Identifiering och registrering av djur skall ske enligt de regler som finns i Statens Jordbruksverks föreskrifter angående märkning av djur samt de kompletterande regler för härstamningsregistrering som gäller för officiell kontroll. Därutöver erbjuds djurägare att, om vissa specifika villkor uppfylls, registrera sina djur i gutefårens genbank. Villkoren är följande:

Djurkrav: • Endast rasrena djur accepteras i gutefårens genbank. Med rasrent djur menas ett djur som har dokumenterad härstamning tillbaka till 1997 eller tidigare, dock i minst tre föräldraled. • Djuret skall vara Maedi-Visnafri.

Djurägarens åtagande: • I sitt avelsarbete skall djurägaren följa Föreningen Gutefårets avelsplan för gutefår. • Vara noggrann med registrering av djuren i egna härstamningsbevis alternativt registrera alla djur i Elitlamm. • Endast sälja rasrena livdjur som omfattas av detta avtal och är fria från kända anomalier. Djurets härstamningsintyg med genbankslogga skall alltid bifogas. • Tillåta besiktning av besättningen om föreningen så begär. • Efter anmodan sända in en årlig rapport för genbanksbesättning till föreningen. • Vid inköp av livdjur från besättning som inte är genbanksansluten, kontakta föreningen för att få härstamningen godkänd. Skall göras före insättning i avel. • Tillåta att Föreningen hämtar uppgifter om besättningens djur hos den organisation som har Jordbruksverkets uppdrag att registerföra gutefår samt tillåta att härstamningsuppgifterna om anmälda djur läggs in i föreningens databas för gutefår. • Upprätthålla M3-status i Svenska Djurhälsovårdens Maedi-Visna-program

Registrering av djur som ansluts till gutefårens genbank sker av föreningen i programmet Elitlamms databas. I samma databas sker även den officiella härstamningsregistreringen, efter kvalitetssäkring av redovisade härstamningsbevis och med Svenska Fåravelsförbundet som registerhållare. Detta innebär en garanti för att lagrade uppgifter i databasen dokumenterar djurets härstamning tillbaka till 1997 och att känd inkorsning av annan ras inte förekommer. För enskilda djur kan känd härstamning även dokumenteras tillbaka till 1980-talet eller tidigare. I föreningens genbanksregister införs även uppgifter om de baggar som tilldelats G-nummer vid baggbesiktning. Beskrivningsprotokoll med bl a mått, utseende och foto kopplas till djuret. Det som mäts är: mank och korshöjd, hornens längd, basomkrets, maxutlägg, spetsavstånd mellanrum vid basen, hornvinkel samt avstånd till kinderna. Svansens längd och form. Efter besiktning och godkännande kan baggen märkas med ett speciellt G-märke av hortentyp. På detta står ordet GUTE och ett löpande fyrsiffrigt nummer. Hortenmärkena börjar ta slut och ersättes med ett digitalt unikt G-nummer utan öronbricka. Slutresultatet är därmed att besättningsägaren har en för avel godkänd gutebagge av rastypiskt utseende.

Rasens kännetecken

Till gutefårens särart hör att båda könen är behornade. Svansen är kort och saknar ull på svansspetsen. Fällan består av både täckhår, bottenull, manhår och dödhår. Djuren fäller hela eller delar av fällan årligen i början av sommaren. Färg- och teckenvariationer är vanliga även om gråskalans alla nyanser dominerar. Tackorna uppvisar goda modersegenskaper. Djuren är härdiga och tillgodogör sig betet även på lågavkastande marker. Fullvuxna baggar väger 70-100 kg medan vikten på fullvuxna tackor är 45-70 kg. Födelsevikten på lamm ligger normalt inom intervallet 1,5-5,0 kg. För mer detaljerad information om rasen hänvisas till Föreningen Gutefårets rasbeskrivning.

Populationsstorlek

En inventering 1973 visade att det då fanns 29 besättningar med totalt 39 baggar och 268 tackor. Risken för utdöende var uppenbar. Räddningsarbetet för det behornade gotländska utgångsfåret, gutefåret, har därefter varit framgångsrikt.

Vid utgången av 2016 uppgick djurantalet hos föreningens medlemmar till ca. 5300 djur fördelade på 280 besättningar. Cirka 70% av dessa djur är maedi-visna-fria. I gutefårens genbank fanns vid utgången av 2017 registrerat ca 1950 djur fördelat på 87 besättningar.

Geografisk förekomst

Gutefåren har sin ursprungliga hemvist på Gotland, men är idag spridda i större delen av landet. De flesta gutefår ägs av enskilda personer, men små besättningar finns även vid utbildningsanstalter, djurparker, friluftsmuseer och hos några kommuner. Gutefår förekommer även i Danmark och Tyskland.

Avelsmål

Gutefåren skall bevaras utan inkorsning av andra raser och bibehålla sina goda lantrasegenskaper med största möjliga genetiska variation. Detta sker genom att:

- ❑ bevarandet skall ske som en levande genbank i särskilda genbanksbesättningar, vilka skall uppfylla kravet på anslutning till genbanken, i kombination med fristående inte genbanksanslutna besättningar, så att en betryggande population rasrena djur med största möjliga genetiska variation och rastypiska egenskaper kan fortleva,
- ❑ djuren skall hållas i naturliga driftsformer med primär inriktning på bevarandeavel där risken för inavelsökning och minskad genetisk variation uppmärksammas,
- ❑ endast rasrena djur skall accepteras i avelsarbetet,
- ❑ aveln skall bedrivas utan ensidiga avelsmål, där Föreningen Gutefårets rasbeskrivning skall vara vägledande för det individuella urval varje djurägare gör, tillsammans med egna önskemål,
- ❑ djur som uppvisar ärftliga defekter eller andra anomalier, t.ex. i form av klövfel och horntrånghet hos avelsbaggar, skall tas ur avel och slaktas ut.

Långsiktiga mål

Föreningen Gutefåret vill verka för att:

- det totala antalet gutefår med dokumenterad, härstamning och friförklarade från maedi-visna, skall omfatta minst 5000 individer,
- alla kända gutefår registreras i Sveriges officiella fårregister; Elitlamm,
- alla gutefår skall vara fria från kända smittsamma sjukdomar som till exempel fotröta samt vara friförklarade från sjukdomen maedi-visna.

Kortsiktiga mål

Föreningen Gutefåret vill verka för att:

- gutefårens genbank skall bestå av minst 2000 registrerade djur
- genomföra baggbesiktning där rasrena avelsbaggar godkänns efter fastställda kriterier, besiktningen är en beskrivning av baggen ifråga samt en kontroll av att bl.a. nedanstående fel, som anses tyda på inslag av andra raser eller utgör rena kroppsfel, inte förekommer hos baggen:
 - Icke rastypiskt utseende.
 - Fler än två horn.
 - Horn av ej rastypisk form och storlek.
 - Kindhot från hornen på mindre avstånd än en centimeter.
 - Markant med ull på kinderna.
 - Markant med ull i pannan.
 - Jack i ögonlocket (kan tyda på inslag av Jacobfår).
 - Avsaknad på manhår.
 - Kraftigt asymmetriska klövar.
 - Bredklöv.
 - Svans överstigande 18 cm längd.
 - Bred och jämntjock svans.
- hålla god kontakt med djurägarna, genom att erbjuda avelsrådgivning
- regelbundet påminna djurägarna om fastlagt avelsprogram

Avelsarbetets genomförande

Föreningen Gutefåret avser att bedriva avelsarbetet genom att:

- upprätta genbanksavtal med de besättningsägare som vill ansluta sig till Gutefårens genbank,
- upprätthålla ett specifikt register över genbanksanslutna får i fårregistret Elitlamm
- erbjuda besiktning av baggar och besättningar som kunskapspridning hos enskilda djurägare,
- erbjuda besättningsbesök med avelsrådgivning för att ge råd och anvisningar för rasens bevarande,
- samarbeta med och ta hjälp av personer med vetenskaplig bakgrund för rådgivning i avelsarbetet,
- djurägarna uppmärksammas på betydelsen av att eftersträva långa generationsintervall mellan tackalamm vid egenrekrytering i samband med besättningsföryngring,
- rekommendera djurägarna att endast i undantagsfall para djur med någon gemensam släkting på kortare avstånd än två generationer bakåt, för att motverka inavelsökning,
- djurägarna skall informeras om och uppmanas att avlägsna djur med defekter,
- djurägarna skall uppmärksammas på smittsamma sjukdomar, t ex maedi-visna och uppmanas delta i förekommande bekämpningsprogram,
- vara uppmärksam på antalet gutefår i avel och registrera förändringar.

Utvärdering av avelsarbetet

Föreningen genomför regelbundet utvärdering av uppsatta mål genom att bl.a. inhämta information från djurägarna. Utvärderingen sker genom att:

- varje medlem årligen redovisar sitt djurinnehav och anslutning till MV-programmet
- alla genbanksbesättningar kontrolleras med avseende på härstamningskontroll av nya avelsdjur
- följa upp antalet kontrollerade och besiktigade baggar
- följa upp resultatet av genomförda avelsrådgivningar
- fortsätta det påbörjade samarbetet med Sveriges Lantbruksuniversitet (tidigare finansierat av Jordbruksverket) för att följa bevarandet av rasen och klargöra genetiska samband hos gutefår.

Avelsplanens giltighetstid

Avelsplanen gäller fr.o.m 2019-01-01 tills vidare, dock längst till utgången av 2021.

Ändringar i avelsplanen skall ske i samråd med Jordbruksverket.

Föreningen Gutefårets och Jordbruksverkets godkännande

Avelsplanen godkändes den 2018-10-10 av Föreningen Gutefårets styrelse och av Jordbruksverket den 30 januari 2019, diariennr 5.5.18-00363/2019.